

БЪЛГАРСКИЯТ
ВОЕННОСЛУЖЕЩ
В МИСИИ
НА АРМИЯТА НИ

ПРЕДГОВОР

ППМГ „Добри Чинтулов“ е училище със 144-годишна история. Именно тук през есента на 1878 г. се създават първите юнашки чети от ученици на гимназията, които възпитават подрастващите в дух на патриотична привързаност към родното, но и дават на младите българи знания и умения във военното дело. По време на цялото си съществуване училището е свързано с Българската армия: тук учат младежи, които после завършват престижни военни училища и заемат високи военни постове в армейската йерархия; във войните участват учители от гимназията, четирима от които загиват. От 2007 година към гимназията е създадена представителна формация – Чинтулова чета, която има многобройни участия в тържествени ритуали по повод национални празници, в зари проверки, в походи по стъпките на бележити личности от българската история. Отношението към всеки факт, свързан с Българската армия, за всеки учител и ученик от гимназията е въпрос на традиция и на себеразпознаване в това, да осъзнаваш, че си част от тази традиция.

Именно поради това през 2021 г. гимназията кандидатства с проект по Национална програма на Министерството на образованието и науката и на Министерството на отбраната „Изучаване и съхраняване на традициите и историята на Българската армия“. В рамките на проекта бе заложена дейност, свързана със събиране, обработване и представяне на информация за конкретни личности от региона, участвали във войните, водени от Българската армия, вкл. и мисиите в последните десетилетия.

Със съдействието на полковник Любомир Вачев, командир на Центъра за подготовка на специалисти към Военно формирование 22 220 в Сливен, екип от учениците Милиа Петрова от 10. „в“ клас, Милица Лазарова от 10. „г“ клас и Иван-Александър Гуглев от

10. „г“ клас, с ръководител Алеко Стойчев, учител по история и цивилизации в гимназията, се среща с участници в мисии на Българската армия, които им разказаха за преживяното от тях. Тук представяме интервютата, направени от екипа.

Интервю с Ангел Вълев,

военнослужещ от сержантския състав на Българската армия до 2012 година

Г-н Вълев, бихте ли се представили?

Казвам се Ангел Вълев. До 2012 г. бях военнослужещ в Българската армия. В момента съм цивилен служител.

В кои мисии на Българската армия сте участвали?

През 1993 година участвах във втория контингент на мисията в Камбоджа. Тогава предварителното обучение се проведе във Враца. Първоначално имаше подбор, след който ни назначиха на самите длъжности. Минахме медицински прегледи, които бяха доста стриктни, защото отивахме в далечна страна с друг, различен от нашия климат. Много неизвестни имаше за нас там. Тогава това беше една много разрушена страна, тъй като малко преди това тя е била под властта на Пол Пот, който налага диктатура и унищожава икономиката на страната. Градовете и селата са били почти унищожени, всякакви комуникации са били сринати; разбити пътища, компрометирана банкова система, терор върху местното население от страна на така наречените червени кхмери. Мисията беше под егидата на Организацията на обединените нации и беше не само мироопазваща, но и хуманитарна. Ние бяхме въоръжени, но бяхме предварително обучени да не влизаме във военен конфликт с тях. И ние наистина не сме влизали в конфликти нито с местното население, нито с някои от съществуващите фракции там. Основната ни задача беше да участваме в хуманитарни акции, например раздаване на храни, дрехи, техника. Ние трябваше да създадем организация и ред, тоест да бъдем нещо като правителство. Насрочени бяха избори и по време на провеждането им ние ги охранявахме, а след това вече имахме за задача и да разоръжаваме. Организирахме такива пунктове, където те трябваше да предадат оръжието си. След като им разяснихме каква е ситуацията, повечето от тях започнаха доброволно да предават оръжието си. Лошото е, че там, в страната, имаше много миниран полета и когато идваше дъждовният период, мините не можеха да се местят и беше опасно. Другата мисия, в което съм участвал, беше в Ирак.

А защо решихте да станете военен, това е опасна професия?

Професията на военния ме влечеше. Аз служих като наборен войник в периода 1983-85 година за 2 години и 3 месеца. След края на казармата реших да остана да служа като сержант. Тогава имах малко по-друг профил, но после ми се наложи да дойда тук, в Сухопътните войски. Това, да стана военен, беше въпрос на избор от моя страна. Аз го желяех. Имаше социална страна на въпроса и на избора. Преди години военната професия даваше сигурност, работа, сигурно заплащане, възможност за ранно пенсиониране, нормални доходи за един добър стандарт на живеене в страната ни и възможност за придобиване на жилище. Този социален пакет привличаше масово хората навремето да изберат военната професия. С течение на годините от този социален пакет не остана почти нищо. И може би това е една от причините некомплектът в армията да е голям.

Коя мисия за Вас беше най-тежка?

Когато си подготвен физически и психически, трудно можеш да кажеш, че има тежка мисия. Запомняща се беше мисията в Камбоджа, където имаше много съботи и недели, в които ни пускаха в отпуск, и то главно през деня, и имахме възможност да ходим в столицата на страната, да ходим на пазар, където имахме контакт с местното население. Те ни приемаха доста дружелюбно може би защото навремето имаше доста камбоджанци и виетнамци, които учеха в България. С тях се разбирахме на руски. В сблъсъци и конфликти с въоръжените от тях не сме влизали. Нашата задача беше да бъдем между враждуващите групировки в страната, за да можем да ги умиротворяваме, да не се подновяват бойните действия между тях, да не се възобновяват стари конфликти. Идеята беше да се възцари мир.

Как бихте оценили сегашното положение в армията?

Това, да си в армията, е въпрос на избор. Затова трябва не само да си предан на отечеството си. Аз вярвам, че ще дойдат други времена, когато настоящата ситуация ще претърпи развитие.

Споделете някаква интересна ситуация по време на мисиите.

Имали сме различни случаи. Да не говорим за отровни змии, за скорпиони, за всякакви други животни в джунглата, за предизвикателства, свързани с техниката. Имали сме проблеми, свързани с осигуряването, проблеми с обстрела от страна на червените кхмери. Нощно време беше страшно. Единствените осветени места в Камбоджа бяха всъщност нашите лагери, лагерите на ООН, защото имахме агрегат. По светлината се ориентираха и с минохвъргачки, които носеха на гърба си, ни обстрелваха. Ние, като чуем че минохвъргачката засвири остро, скачаме. Веднъж, когато бяхме патрул, попаднахме в една ситуация: двама от техните полицаи не се подчиниха на нашите команди и се наложи да вземем малко по-строги мерки. Те имаха респект от нас и бързо разрешихме проблема без употреба на сила. Ние нямахме и право на такава намеса там. Не можем да участваме в престрелки. Това е недопустимо. Ние отиваме да налагаме там мира. Като цяло едно от най-големите предизвикателства там е раздялата със семейството за един период, по-дълъг от 6 месеца. Единственият начин, по който можеш да помогнеш, когато твоите близки имат нужда от тебе, е разговор по телефона или ако имаш интернет, тъй като си далеч от тях. Когато си на няколко хиляди километра от дома и по никакъв начин не можеш да се намесиш в някоя тежка ситуация - примерно някой се е разболял или нещо подобно, това е едно от нещата, които те изправят на нокти. В такава ситуация трябва да имаш силна психика и пълно доверие в човека до тебе - имам предвид съпруг, съпруга, приятели. Тъй че е в голяма степен герои от тези мисии са и нашите съпруги и нашите приятели, които ни останаха верни, защото, докато ние сме извън семейството, толкова далеч от страната, те се грижат за децата, за възпитанието им, за дома. На тях също в тоя период не им е никак лесно. Това е друг аспект, който е също много важен, когато говорим за предизвикателствата на мисиите. Има военнослужещи с по 5, по 8, по 10 мисии. Те просто влизат от една в друга мисия и формират един такъв синдром на необходимост непрекъснато да бъдат на мисии: шест месеца на мисия, шест месеца в България и пак мисия, пак в страната. Така те влизат в едно друго психическо състояние - това им става начин на живот.

Когато тръгвате за мисия, вие подготвяте ли се предварително? Защото едно е да слушаш разкази на тези, които са били там, друго е да имаш реален контакт със средата, в която тепърва ще попаднеш. Подготвени ли сте предварително или трябва да отидете и там, в реална среда, да се адаптирате?

Моето мнение е, че всички ние, които отиваме на мисиите, вършим една и съща работа, но всеки човек нещата ги преживява по свой начин и на всеки от нас времето му по време на мисия преминава различно. Важното е да намериш правилния начин, по който

Момент от интервюто с Ангел Вълев

да прекарваш свободното си време. Когато си ангажиран с конкретната си работа - примерно 8 или 10 часа си я вършиш, в останалото време трябва да намериш възможност или да спортуваш, или да четеш нещо, да ангажираш себе си с нещо, с което да се отпуснеш физически и психически от работата, която си свършил през деня и в същото време да събереш сили за следващия ден. На мисия може би най-тежкият период са първият, вторият, до третия месец, докато влизаш в ритъм и след това вече няма проблеми. Каквото и да се случи, вече си преминал през целия цикъл, през бомбени атаки, през ракети. Всичко, което се случва в ежедневието ти, е важно да влезе в един график, който да те държи винаги в кондиция - да си работоспособен, за да не ти остава време да ти минават някакви черни мисли и да достигаш до отчаяние, да се самозатваряш в себе си. Трябва постоянно да си между хората, да общуваш. Така времето минава по-лесно. Във всички мисии има длъжности, при които натоварването е с по-малък интензитет и на човек му остава повече като че ли свободно време. Но на други места, където има тренировки, екшън, стрелби, движение, патрули, ти просто не усещаш как минава времето. Така всеки създава за себе си модела на ежедневието си, но основната информация той получава от тези, които преди него са били там, защото те вече са преминали тоя период, имат опита и могат да дадат добър съвет. На тях всичко им е ясно - храната каква е, как са организирани тренировките и така нататък. Това ти помага да се ориентираш, всичко това ти дава едно удовлетворение и в края на мисията, когато дойде време да си тръгнеш, да имаш усещането, че си се справил и си изпълнил това, за което си отишъл. Предварителната ни подготовка се състои в това, да знаем какви са настройките на населението спрямо нас, да познаваме техния начин на живот, техните обичаи. В никакъв случай не отиваме неподготвени там. След подготовката тук, като

отидем на място, се сблъскваме с реалността там и за много голяма част от онова, което виждаме, ние сме подготвени.

Интервю с подполковник Величка Неделчева,

началник на Отделение „Личен състав“

в Центъра за подготовка на специалисти в гр. Сливен

В колко мисии сте участвали и под каква егида са били организирани те?

Участвах в 3 мисии в Афганистан, като във всички бях на длъжност финансист. Мисиите бяха на НАТО. Две в Кабул и една в Кандахар (последната). Самата аз не бях ходила на мисия преди 2011 година,

Подполковник Величка Неделчева с екипа интервюиращи

когато за първи път отидох в Кабул. Бях гледала само снимки. През 2011 година отидох на мисия в Афганистан. За да се осуетят евентуални атаки, полетите обикновено са през нощта. Кацаме, настаняват ни в дървени бунгала, в които няма лукс, но има всичко необходимо за живеене. След малка почивка излизаме от бунгалото, съветва в очите ни едно слънце, което е много силно и няма нищо общо със слънцето тук и човек се чувства много зле.

Всяка една мисия започва доста отдалеч. Тя обикновено е под егидата на ООН или на НАТО. Първо се задава форматът - казва се точно какво е необходимо и след това всяка страна-членка казва с какво може да се включи в тази мисия. Дава се мандат на НАТО и в поредица от конференции всяка от страните членки на НАТО декларира с какво може да участва в съответната мисия. Примерно италианците казват: „Ние имаме инженерен взвод.“ Ние казваме: „Имаме механизирани рота.“ Договарят се много въпроси по отношение на логистично осигуряване, на доставки, на снабдяване с вода, на транспортиране. Приема се, че средата винаги би могла да бъде враждебна, тъй като, отивайки на мисия, независимо дали тя е миротворческа или мироопазваща, се допуска, че винаги има някакъв противник. Много често не можем да имаме доверие в местното

население и снабдяването с вода и с горива става от други източници. Това също се договаря предварително. НАТО има агенция за логистично осигуряване и така нещата се случват. В такива мисии военнослужещите обикновено пребивават в бази и всеки изпълнява задачите, такива, каквито е декларирал при заявяване на своето желание за участие в мисията. Тоест, ако участваме в механизирани роти, която охранява външен или вътрешен периметър, ние правим само това и не можем да си позволим да участваме в потушаване на безредици в града или в претърсване в жилища на местното население. Което е договорено, това се изпълнява в коалиционен формат. Във времето могат да възникнат и други задачи, не само тези, които са планирани. Тогава националният командир е този, който решава дали да бъдат изпълнявани тези задачи. В повечето случаи това, за което е сертифициран батальонът, е и това, което трябва да изпълнява. Това и прави.

При първите мисии българската армия не е имала никакъв опит, а контингентът отива при различни климатични условия. Много е трудно да отидеш на ново място с различен климат, с различна температура и влажност на въздуха, с различна надморската височина. Всичко това оказва влияние върху човешкото здраве, върху кръвното налягане.

Всеки контингент в мисиите е изграден на база национален елемент. Самите мисии в Афганистан претърпяха много трансформации във времето. Накрая приключиха неуспешно, тъй като талибаните се върнаха отново на власт, което аз очаквах, тъй като през цялото време информацията, която се споделяше от партньорите, вървеше в тази посока, тъй като талибаните владееха много провинции. Като българи ние си изпълнихме задачите, но на друго, много по-високо ниво, вероятно някои фактори не са били дооценени - например работата с местните хора.

Кой са най-плашещите моменти?

Последната мисия, на която бях в Кандахар, беше в база, която талибаните постоянно обстрелваха, тъй като самата база беше в близост до голи хълмове и това позволяваше тя да бъде обстрелвана. На предишните две мисии в Кабул, на които бях, нямаше такова напрежение. Във всяка мисия има система за оповестяване, която проследява евентуален полет на ракета и която предупреждава. Когато има такъв сигнал, човек трябва бързо да излезе от леглото, да намери безопасното място, където да се скрие, и там се изчаква да мине опасният момент, докато се появи сигнал, че може да се върне в помещението. В Кабул правехме учебни тренировки - при сигнал за нападение си вземаш необходимите

неща и бягаш към укритието, но знаехме че това са тренировки. Всяка сутрин на оперативките в Кабул докладваха: 10 ракети в Кандахар, 15 ракети в Кандахар... Ние някак не можехме да повярваме, защото нашата база в Кабул не беше обстрелвана така. Докато в Кандахар беше различно. В първия момент, когато станеш свидетел на всичко това и пряк участник в него, не можеш да повярваш, защото хем искаш да се запазиш жив, хем не вярваш, че това се случва. Почваш да си казваш, че може би приближава смъртта, защото никой не може да каже къде ще падне ракетата - дали на територия, на която има хора, или на територия, на която няма никого. Базата е много голяма и все пак това е плашещо. Но по принцип е въпрос на гледна точка как ще приемеш всичко това, което се случва. В мисиите повечето хора са заедно и преди това са били много пъти заедно и се познават.

В началото в Афганистан не е имало проблем. Съпругът ми беше на първата мисия в 2003 година и той разказваше, че и тогава не е имало проблем. Движели са се свободно. Не е имало напрежение, не е имало никакъв проблем в комуникацията с местните хора. По-късно е възникнало напрежение между талибаните и присъстващите там чужди войски, имало е и атентати. Кабул е много голям град - над 5 милиона. Разпрострян е на огромна площ, тъй като сградите там

не са строени във височина, и при придвижване на колегите от мястото, където е тяхната база, до мястото, където трябва да се срещнат със съответните органи, изпълнявайки възложена задача, те трябва да преминават огромно разстояние - примерно 20-30 километра и то в

Момент от интервюто

рамките на града. Преминавайки през града с различни машини, които не са български, а с чужди отличителни знаци, децата примерно от едно училище винаги ги обстрелвали с камъни.

Как местните приемаха българите?

Към българите не е имало лошо отношение, защото в местните им религиозни храмове за българите се говори като за техни братя. В Афганистан има област, която се казва Балхара. И другото, което е някакъв белег за близост, е че и в Афганистан има скулптура на конник, подобен на този в монументалния комплекс в Шумен. Тъй че българите са

техни братя, според тяхното познание и разбирането им. Затова по време на всички мисии, които българската армия е имала в Афганистан, не е нападната българска машина и не е убиван български военнослужещ. Изключвам базата Кандахар, защото тя е от смесен тип - вътре има американци, българи, други националности.

През 70-те години в Афганистан се сменя режимът на управление. Дотогава страната се е развивала нормално, имало е университети. Тогава на власт идват дълбоко религиозните мюсюлмани, извършват преврат и това развитие на страната просто спира. Законът на религията започва да се налага над правото изобщо като такова. Афганистан не е място за живеене на жени. Аз лично много се радвам, че съм се родила в България, защото тук като жена мога да живея нормално. Всичко там с религията е много категорично - с всичките им молитви, с всичките им забрани. Ние сме много далеч от този свят и от този живот. По отношение на взаимоотношенията с жените - те не желаят да контактуват с жени.

Българите дисциплинирани войници ли са?

Да, в частите, в която са участвали, няма неизпълнение на задачи, няма порицание за български миротворци. Българските военнослужещи на мисия са дисциплинирани. Спазват се всички правила. Нещата са в цикъл на постоянно наблюдение и на обратна връзка. В една база е ясно кой е комендант на базата, кой е кмет на базата, кой за какво отговаря. Правят се периодични срещи, има ясно разпределение на отговорности и ако някой не изпълнява своите отговорности, чужденците не са никак толерантни към недисциплинираните. В мисиите рестрикциите за българите са изключително високи. Ние например сме посещавали френска база. За всички французи е разрешена чаша вино на обяд. За българите обаче не е разрешено това - нито тук, в страната, нито на мисия, никъде не е разрешен алкохол. Но това е тяхната практика, те знаят какво правят и носят отговорност за действията си. В мисиите, в които съм била, за българите нямаше дисциплинарни наказания, нямаше нарушения. Лошото понякога е, когато човек се разстройва, ако се случи нещо неприятно с близките му в България, докато е на мисия. Тогава от това може да възникне някакво напрежение, което да доведе до различно поведение.

Как решихте да станете военен?

С моя приятелка завършихме Строителния техникум тук, в Сливен, и искахме да следваме право. Тогава разбрахме, че за първа година приемат жени във Военното

училище и се замислихме дали да не кандидатстваме. Нейният дядо каза, че ние сме несериозни за военнослужещи и това още повече ни мотивира да докажем, че не така. Така през 1995-та година кандидатствах и бях приета във Велико Търново в специалност Логистика.

Днес във формирането, в което работя, поддържаме контакт с университета във Велико Търново. Техни курсанти идват тук и мога да кажа, че примерно от 10 човека 5 са жени. В армията винаги е имало място за жени, които да работят в администрацията, в логистиката.

Допринася ли фактът, че армията остава на заден план, за това, по-малко хора да проявят интерес към нея?

Да, армията губи популярност. От друга страна, в армията офицерът има по-голяма възможност за развитие, по-дълъг е тук кариерният път. Не става за две-три години да придобиеш знания и умения и да израснеш в звание. Знаеш, че качвайки се на тази писта, пътят е дълъг и той постоянно се увеличава – 20, 25, 30 години служба. Тази непопулярност води до това, децата да не знаят въобще за какво става дума в армията. За моето поколение - децата на социализма (аз съм родена през 1976 година) навремето в училище имаше организации, които наподобяваха реда и дисциплината в армията - не в същия обем и динамика, но все пак ги имаше. Като цяло в обществото бяхме леко милитаризирани. Водеха се часове по военна подготовка, имаше специализиран център на язовир Жребчево, където учениците за две седмици се научаваха да стрелят, да бягат... Може би тогава врагът беше по-ясен. В един момент всички се успокоиха, казаха си, че няма да има война. Ние сме вече в НАТО и в тоя период, в който всички са успокояваха, 200 места за офицери във военните училища бяха свободни и от тях се заемаха едва 100. Този проблем се преодолява не само с реклами по телевизията. В армията има дисциплина, има изисквания. В един свободен университет можеш да си позволиш след купона сутринта да не отидеш на лекция, но във военния университет това няма как да се случи. Там всички са постоянно на линия, защото ако един го няма, другите плащат цената за това. Всъщност всичко това зависи и от дисциплината в обществото. А българското общество напоследък не е особено много дисциплинирано. Има изследване, че там, където регионът икономически се развива добре и заплатите са високи, ако заплатите на военнослужещите са под средните за региона, няма интерес към армията и към работа в армията.

Много се радвам, че вие показвате интерес, защото през последните години армията слезе от един връх, когато е била много на почит и много уважавана. Днес аз лично това не го виждам в обществото, макар в разговорите с хората да установявам, че те имат своята топлина и обич към армията. Но в медиите ситуации, в които армията участва в акции за подпомагане на населението, почти никога не се отразяват. При голямото наводнение в село Калоян колеги седмици, месеци наред участваха по всякакъв начин, с всякакви средства и изобщо не беше показано нищо от техния принос - нито една „кубинка“ в кадър, в смисъл военни обувки. Във времето армията остана на заден план, а всъщност един от гарантите за националната сигурност е армията. И сега, когато войната се случва много близо до нас, защото преди това тя беше далече, сега вече в живата среща с тези хора, които бягат от войната, установяваме, че ние имаме по-малки способности, нямаме достатъчно сили, нямаме достатъчно техника. Не мога да кажа, че хората не са добре подготвени. Но е факт, че ние разполагаме с техника, която е много стара. Вие сами знаете какво е в личен план да работите с едно старо средство - било телефон, миксер или кола, и каква е разликата да имаш нещо ново, което да го ползваш, за да те облекчи в живота, в работата и във всичко останало. Вярвам, че българската армия ще излезе от тази будна кома, в която се намира, защото всичко е свързано с пари. Към днешна дата няма как нещата да се случват без пари. Без достатъчно бюджет, без достатъчно мисъл за осъвременяване на техниката няма как да се чувстваме комфортно в тези униформи и да можем да направим нещо за това, в което сме се клеили.

Интервю с Даниела Русева,

ефрейтор в Центъра за подготовка на специалисти в гр. Сливен

Бихте ли се представили?

Аз съм ефрейтор Даниела Русева. От 15 години съм в редовете на Българската армия. Семейна съм. Имам само една мисия през 2009 година в Босна и Херцеговина.

Разкажете за тази мисия.

Всичко има предистория. Събитията започват през 1991 година, когато бивша Югославия се раздели и част от бившите републики успяха да запазят суверенни граници. Това обаче не се отнася за републиките Босна и Херцеговина. В състава на Босна и Херцеговина тогава, през 1991 г., с Република Сърбска, е населена 88% с бошняшки сърби. В по-голямата си част те са християни. Другата голяма група са босненците, тоест бошняците, голяма част от които изповядват исляма. Лошото е, че през 1992 година на референдума босненските сърби изцяло се отричат от него. И след подкрепата от тогавашната Сърбия започва този ужасен конфликт, който продължава до 1995 година. Дейтънското споразумение слага край на конфликта и налага това военно присъствие на територията на Босна и Херцеговина. Смисълът на военното присъствие и на тези мисии е спазването на Дейтънското споразумение. Атмосферата бе много напрегната още тогава, когато бяхме там. Те ни казаха: „Тръгнете ли си, почваме наново.“ Това е народ като нас – адаптивни, манипулативни, също като нас. Езиковата бариера при нас не съществуваше. Лесно се разбирахме с тях и имахме много важна мисия - охранявахме вътрешния периметър. Задължително беше във всеки взвод да има жена. Не зная дали сте запознати с исляма, но според него нямаш право да претърсваш жена, ако самия претърсвач не е жена. За тях това е унижение. Затова на всеки един от гейтовете трябваше да има жена, която евентуално да претърсва други жени мюсюлманки. Ролята ни беше, ако видим някоя подозрителна мюсюлманка, да я претърсим.

Преди мисията имахме четири месеца подготовка. Жилетката ми тежеше 21 кг. Няма такава ситуация там, според която да си без жилетка. Слагаш я, падаш, пак ставаш и продължаваш. В Босна европейците се бяха погрижили за комфорта ни - замениха

тежките ни жилетки с по-леки. Тогава бяха около 20 нации в мисията. Това е предизвикателство за хора, които искат да се тестват езиковите си умения. Аз говоря италиански, руски, турски, английски. Попадала съм в комични ситуации, но колеги сме, влизаме си в положение, разбираме се помежду си. Във всяко едно отношение бяхме улеснени – храна, логистика, даже и заведения... Всичко беше на ниво. Нарядите бяха на ротационен принцип: даваш наряд на едното, на второто място, после почиваш. Първите два месеца не ни разрешаваха да излизаме. И тъй като бяхме в мюсюлманска част, винаги сме имали едно наум. Всички бяха приятелски настроени, но ти не може да знаеш какво мисли той.

Как решихте да станете военен, тъй като за жените това е по-рядко?

Преди 15 години съм била на 20 и няколко години и тогава за мен това беше предизвикателно. Реших да пробвам и знаете ли, няма нищо по-постоянно от временното решение. Докато свикнеш с новите порядки, минава време и ти или ще се промениш, или ще спазваш условията в армията. Трябва да се внимава, да се подчиняваш. Аз пак съм си непокорен дух, но тук има порядки, които трябва да се спазват. Това е армията. Когато започнах работа в нея, косата ми беше до кръста. Офицерите ми казваха: „Донева, ще си отрежеш косата“. Не, не я отрязвах. Просто се научиш как да я скривам.

Кои бяха най-трудните моменти в самата мисия?

Аз съм във войнишкия състав на мисията, не съм в офицерския. Ние сме пешките на шахматната дъска, но без войници армия няма. По време на мисията всяка нация си организираше ден на нацията и тъй като аз съм народна певица, заедно с един колега, който е кавалджия, трябваше да представим нацията. И представихме България чрез традиции, изкуство, музика, танци. Няма да забравя, че тогава пях „Девойко мари, хубава“. Много бях притеснена как ще ме разберат. Те не знаят български. Спомням си тогава комендантът от Германия - много суров и студен човек със синьо стъкло око. Публиката слуша, аз пея и след като свърших, той стана и тръгна към мен. Подаде ми ръка и в ръката си държеше една специална сечена монета по негова заповед. Това беше награда от него. Явно песента му хареса. Нищо, че не са разбирали езика. Българският фолклор е нещо незаменимо, той свързва и е неподражаем.

Хубавото на тая мисия бе, че не дадохме жертви, нямаше такива. Нямаше и ексцесии, но това не означава че трябва да сваляме гарда. Винаги трябва да сме внимателни. По принцип за всяка ситуация извода, който съм си направила от една мисия, е, че войната

е лошо нещо. Бошняците още не ремонтират жилищните сгради. Скоро отново четох историята на този конфликт и с изненада установих, че провокацията е дошла точно от босненските сърби, от християните, от които никога не съм очаквала, че може да направят това. Статистиката показва, че точно от тях идват най-много убийства, изнасилвания. Войната винаги отключва у човека най-лошото, за съжаление.

Когато се подготвихме за мисията, ни предупреждаваха да бъдем внимателни към хората. Точно това е важното, че ти си лице, ти не можеш да позволиш да те завладее чувството на гняв, болка, агресия.

Защо избрахте професията на военнслужещия?

Надявам се нашата страна никога да не опре до услугите на Българската армия. Избрах да стана военен, защото на 20 и няколко години човек пробва. Аз съм дипломиран магистър, но нищо от това, което съм учила пет години и половина, не го практикувам сега. Никога не съм си мислила, че ще бъда военен, но съдбата ми е такава. Късмет може би.

Интервю с Евгения Йорданова,

психолог по време на мисиите

Г-жо Йорданова, вие сте психолог. Разкажете за мисиите, в които сте участвали.

Имам две мисии в Сараево - 21 нации участваха в мисията. Конфликтът там бе на етническа и религиозна основа. Ситуацията беше много драматична, имаше много драматични истории за това, как е започнала войната, имаше трудни моменти, в които по всичко се стреляше на улицата, независимо от това, дали там е босненец или сърбин. Просто е било ужасно - все едно брат брата да убива. И днес там има смесени бракове, но омразата вече е насадена. Единственото, което остава общо, е сръбската музика.

Във войната не се проявяват кой знае какви добродетели. Във войната дилемата е: или противникът, или ти! За съжаление, когато трябва да се оцелява, егоизмът надделява. Жалко е, че това става във време, когато не би трябвало да има война, а трябва да има повече преговори, повече диалог, повече разбирателство. Като се сблъскаш със смъртта, тогава разбираш всъщност колко е ценен животът. Виждаш хората, преживели война, загубили толкова много, как в следващия момент намират сили да се усмихнат да продължат да живеят, да строят къщи и да се веселят. И разбираш колко жалки сме, когато започнем да се оплакваме, че нямаме последен модел мобилен телефон, че нямаме маратонки Adidas. По принцип не съм носила оръжия на мисията, но на последната мисия имаше един период, в който беше много стряскащо, тъй като трябваше да носи оръжие.

Предварително имаше доста сериозна подготовка от четири месеца, преди да тръгнем. Мисля, че доста добре бяха подготвени всички военнорслужещи, включително и аз се научих да стрелям с пистолет. Мисията си е мисия, независимо дали е в Ирак или Афганистан. Да, опасността е в различна степен на различните места. Опасност винаги има, въпреки че всички мисии са мироопазващи. Българският контингент винаги е бил на ключови позиции, тоест охрана, отбрана на КПП-та, контролиране вътре в базите. Ако има нападение над базата, българският контингент трябваше до 2 часа да удържи на атаката и да не допусне вражеските сили да влязат в нея. Нашата функция беше доста по-отговорна в сравнение с другите контингенти, защото ние бяхме на КПП-тата, пропускахме хората, проверявахме дали има нещо нередно в багажа.

Като психолог аз не съм давала наряди, не съм била въоръжена по време на мисиите. Наблюдавах човешките взаимоотношения и процеси, какво се случва, когато настъпва носталгията. Не всичко е по учебник. Казват, че на третия-четвъртия месец има носталгия. При едната мисия това се случи по-бързо, при другата - малко по-късно. Конфликтите понякога се появяват още от първия ден. Оказа се, че това, което прави българина щастлив или нещастен, при другите нации е същото. Всички имаме еднакви преживявания, независимо къде живеем. Ако нещо не е наред с нашите близки, по един начин разсъждаваме и приемаме нещата, по един и същи начин преживяваме тъгата, мъката и радостта. Когато си в една международна обстановка, по принцип се стремиш да виждаш кое е общото, а не кое е различното между хората; не това, което ни разединява, а това, което ни обединява като хора. Опитваш се да покажеш най-доброто от себе си. Ние, българите, сме автентични. Не можем да се прикриваме, откровени сме. Не мога да кажа дали при другите нации има повече лицемерие, но те като че ли са по-вежливи, по-усмихнати, докато ние не се притесняваме да се покажем, когато сме ядосани или гневни. Когато не искаме да говорим с някого, това също прави впечатление. Тези реакции трябва да си ги отработим ние самите като българи. Не на всяка цена трябва да покажеш негативната емоция.

Екипът интервюиращи с психоложката Евгения Йорданова.

Щом си бил на мисия 24 часа с едни хора, независимо дали си имал спречквания, когато се върнеш в България, дори и след 10 години, знаеш, че можеш да разчиташ на всеки един от тези хора - ставате като едно близко семейство. И това този, който не е бил на мисия, няма как да го разбере. Може би парите са били мотивиращия фактор, но е имало и много предизвикателства, пред които сме били изправени и на които е трябвало да реагираме на момента. Не винаги сме били подготвени, не винаги е ставало така, както сме очаквали. Имало е екстрени ситуации, в които сме се справяли със самообладание. Не мога да кажа, че има по-добри военнотружещи от нашите. Колкото да ни упрекват и да се опитват да ни смачкат самочувствието,

нашите военнотружещи се справят на ниво и в стрелбата, и в адекватността.

Оказвали ли сте помощ на някой военнотружеш, който е бил сринат психически?

Хората се сриват от липсата на семействата и от липсата на децата, тъй като там имаше и жени военнотружешци. Например детето не иска да говори с майката, която е далеч от родината и в един момент се оказва, че не всичко е пари, че взаимоотношенията родител-дете са много по-важни. От една мисия доста хора, които бяха там, се разведоха. Доста хора създадоха и нови семейства. Това е изпитание за чувствата ти, за това, да намериш себе си, да осъзнаеш кой си ти, да си дадеш ясна сметка какво искаш от живота и как да го постигнеш, защото там ставаш малко по-самостоятелен. Знаете, че в България децата са си деца, докато са живи родителите и дори на 50 години да стане човек, ще си е дете за своите родители. Оттам тръгна шегата: Каква е разликата между булдога и българската майка? Разликата е в това, че ако булдогът те захапел, може да те пусне, но българската майка щом те хване, няма пускане.

В нормалния живот се прибираш къщи и можеш да разчиташ на някаква самостоятелност, докато на мисия си непрекъснато с тези хора и там емоциите са три пъти по-силни, отколкото при нормални обстоятелства. Нещата са малко като на филм, откъснати от действителността. И ако една любов тук преживяваш по един начин, там я преживяваш три пъти по-силно, както и една раздяла.

Как решихте да станете военен психолог? В работата Ви вероятно има много напрежение?

Не съм имала намерение да ставам военен психолог. Работих най-напред като педагогически съветник в Строителния техникум, после в Пето училище. Там договорите бяха година за година, знаете как става - сменят се нещата. Останах четири месеца без работа. Тогавя обявиха свободно място за психолог в армията, кандидатствах и ме приеха. Доста шоково беше в началото, тъй като колегата, с която работихме, излезе в майчинство и аз трябваше да правя сама интервютата и тестовете. По пагоните не можех да разграничавам кой какъв чин има. Първата година ми беше много трудно, но всъщност заобичах работата си, след като тя мина. Имаше много отговорни ситуации, в които трябваше да внимавам, защото правех интервютата с наборни войници. Благодарение на тая работа натрупах опит и малко по-късно се записах в позитивна психотерапия. В армията преобладават мъжете, а те са по-особени. Те не умеят да изразяват емоциите си, потискат ги и за да му извадиш душата с памук, освен знание и опит, трябва отвътре да носиш умение за това. Сблъсвала съм се с много съпротиви, не винаги ми е било лесно и въпреки това продължавам да работя.

А как се чувствате в среда, в която другите са застрашени, но вие също не се чувствате сигурна - в мисии например?

В такива ситуации винаги съм се стремяла да бъда като страничен наблюдател, като медуза да плувам на повърхността на морето. В такива ситуации ако не си помогнеш сам, няма кой друг да ти помогне. Това, което ми е помагало, е, че в някои от мисиите имаше забавления: в една от тях например всеки вторник и четвъртък имаше латино танци. Първата мисия нямаше много добра логистика - джипът ни се повреждаше постоянно. Във втората мисия беше по-различно - получихме добри кубинки и хубав автомобил. Знаете, че пътуването също е част от терапията. Когато виждаш нови места, когато отидеш на езерото, изкъпеш се в него или в под водопада, това пречиства. В самата база организираха много екскурзии. От езика разбираш почти всичко, климатът и храната са почти като нашите.

Местното население как Ви приемаше?

В повечето случаи ме приемаха добре, не винаги обаче. Има много комични моменти, в които осъзнаваш, че една и съща дума в българския и в сръбския означава различни неща. Но в такива ситуации не се е стигало до конфликти, по-скоро се е разбирало за недоразуменията и конфликтът са изглаждал. Когато са в международна среда, трябва много да внимаваш с културните различия, защото българската псувня всички я разбират. И в такива ситуации езикът трябва да стои на зъбките.

Вие само с българи ли сте работили като психолог?

Моята основна мисия беше да изследвам българина в стрес като способност за адаптация; как реагира, когато има конфликти. В интерес на истината, когато си в такава среда, става някак по естествен път хората да търсят контакт с тебе. Чужденците като цяло бяха много по-откровени и много повече търсеха опита и знанията ми, когато трябваше да споделят нещо в сравнение с българите. Особено за личните неща, които българите трудно доверяват. Затова мога да кажа, че ние, хората, сме колкото различни, толкова и еднакви.

Кой е най-яркият спомен от мисиите в които сте участвали?

Винаги съм се просълзявала по време на празниците, които организирахме там - празниците на нациите, когато застанеш пред всички нации и трябва да покажеш, че се

чувстваш горд от това, че си българин. И когато в такава международна среда чуеш химна, чувствата са смесени. От една страна, се гордееш, от друга страна, има носталгия.

Смятате ли, че това, което сте постигнали като психолог, си е струвало всички негативни емоции, които сте изпитали?

Да. Истината е, че лошите емоции ни карат да израстваме. Човек израства в кризите. Ако сте забелязали, на човек колкото по-леко му върви живота, толкова повече той е като дете. Понякога човек не трябва да е толкова послушен, за да може да отстоява себе си, да се бори с живота.

Интервю с Ивайло Иванов,

полковник от Сухопътните войски, началник щаб на Център за подготовка на специалисти. Офицер от 22 години.

Полковник Ивайло Иванов

Полковник Иванов, бихте ли се представили?

В Българската армия съм от 1995 година с постъпването ми във Военния университет, а като офицер службата ми обхваща период от почти 22 години. Преминал съм през различни командни и щабни длъжности и съм участвал в четири операции по поддържане на мира в различен формат. Освен Военния

университет, образованието ми включва квалификации в Армейския колеж на Сухопътните сили на САЩ във Форт Левънуърт, Канзас и Военния колеж на Сухопътните сили на САЩ в Карлайл, Пенсилвания, който завърших миналата година.

В какви мисии сте участвали?

Първата ми мисия бе в Ирак. Това беше мисия за следвоенно възстановяване. Участвах в състава на Пети пехотен батальон, който реално приключи първия етап от участието на българската армия в мироопазващата мисия в Ирак, формат пехотни батальони. След 2005 година участието ни продължи в друг формат в района на Багдад. В Ирак Пети пехотен батальон бе включен в операцията на многонационалните сили за стабилизиране и възстановяване на страната. Задачите се изпълняваха в южната част на Ирак, в база Еко, Дивания. Там имаше широк спектър от нации, които участваха в операцията - румънски, словашки, полски, американски военнослужещи бяха само част от тях. Нашият пехотен батальон беше под полско командване.

Нашето развързване за мисията започна от България със самолет до Кувейт, откъдето се придвижихме с автомобилна и бойна техника до базата. Почти през целия Кувейт и през онази част на Ирак, която трябваше да преминем, за да стигнем до Дивания, ни придружаваха машини, които осигуряваха сигурността и защитата на конвоя.

Работехме в различни климатични условия. Случваха се пясъчни бури, по-скоро прашни бури. В една такава ситуация, когато усетиш, че приближава такава буря, е по-добре да изчакаш в базата да отmine и след това да излизаш навън.

Вероятно знаете, че преди нашата ротация имаше атентати с коли бомби, така че най-важното нещо беше да се осигури сигурността на личния състав в базата - чрез изграждане на инженерни заграждения, чрез ограничаване на достъпа през контролно-пропускателни пунктове и чрез допълнителни съоръжения, които създават защита за личния състав.

Нашата дейност там бе свързана не само със създаване на сигурна и стабилна среда, но и с изграждане на инфраструктурни проекти. Изградихме няколко училища чрез контракторни фирми и това е едно от най-ценните неща, които направихме там - да видиш резултат от съзидателна дейност, въпреки че там има конфликт и жертви. Да видиш това, което създава възможност за един по-добър живот и развитие на тези държави. Част от задачите ни по време на тази мисия бяха свързани с обучение и подготовка на военнослужещи от изграждащата се иракска армия.

В Ирак, както и в други страни от този регион, освен чисто светските власти за управление като кмет и община съществуват и други неформални общности и йерархии на племенна основа, които имат сила и власт, понякога по-голяма от тази на светските власти. Именно в това е трудността на една такава операция - да създаде легитимност на официалните власти за сметка на неформалните. В такива общества това е много трудно, тъй като тези неформални общности имат много важна роля, функции и влияние сред населението и без тяхно съгласие не може да се постигне напредък.

Често ни се налагаше да контактуваме с такива общности. Много често подобни срещи бяха свързани с покана да споделим тяхната трапеза. В тази връзка, от гледна точка на сигурността на операциите и на личния състав, съществува потенциална опасност храната, която се предлага от местните, да бъде по някакъв начин компрометирана. Ето защо не е препоръчително да се приема храна извън това, което се приготвя в самите бази. И когато местните те поканят да опиташ тяхната храна, дилемата дали да го направиш или не е много голяма, защото тя е много атрактивна, вкусна, по-различна от онази еднообразна храна, която всеки ден вземаме. В началото има едно първоначално стъписване до момента, в който се престашиш да опиташ, и след това вече всичко е нормално. После има и друг момент - че отказът да опиташ храната в такива страни се смята за обида.

В Ирак имахме задачи, които бяха свързани със съвместни действия с местните сили за сигурност. По време на нашата мисия трябваше да бъдат организирани изборите в страната и наша отговорност беше заедно с местната полиция да охраняваме тези избори. Отговаряхме за сигурността и защитата на изборните секции. Първо, беше важно населението да излезе и да гласува и второ - да няма нападения над секциите. Имахме работни срещи с местната полиция, на които уточнявахме детайли, свързани със защитата.

Имахме един особен случай с едно дете, което трябваше да бъде оперирано. Със съдействието на българските власти, заедно с родителите му го транспортирахме от базата до столицата Багдад, откъдето то излетя със самолет на българските Военновъздушни сили до България, беше оперирано успешно и се завърна отново в Ирак.

Следващата мисия, в която участвах, беше в състава на KFOR. Това е мисията за стабилизиране и възстановяване на Косово. Тя беше насочена към създаване на сигурна и стабилна среда и недопускане развитие на конфликта между сръбското и албанското население, към обучение на местните сили за сигурност.

След това участвах в мисия в Афганистан в района на Кабул и после пак в Афганистан в района на Кандахар. Централната част на Кабул, столицата на Афганистан, е много добре развита и човек би казал, че Кабул изглежда като един съвременен европейски град. В

Интервюиращият екип с полк. Иванов

централната част на Кабул по-голямата опасност, колкото и да звучи нелогично, е да не прегазиш някого с военния автомобил и това да възбуди някакво негативно отношение, отколкото да бъдеш реално застрашен от атентат. Към българите в Афганистан като цяло имаше позитивно отношение. Важно беше в Афганистан силата, ако въобще се използва, да бъде премерена и оръжия да се използват само в краен случай. В Кабул нашето формирование беше под италианско командване и заедно с тях изпълнявахме

съвместни задачи, свързани с оказване на помощ на местното население и обучение на местните сили за сигурност – афганистанската армия и полиция.

Коя от тези мисии бихте определили като най-тежка и най-трудна за изпълнение?

Това, до каква степен една мисия е тежка, зависи от няколко фактора: от района на операцията, от климатичните особености, от естеството на изпълняваните задачи, от нивото на заплахата, от отговорностите, които поемаш с мисията. Имам предвид, че съществува разлика между това, да си в щаба на силите, и това, да си командир на формиране, тъй като, ако си командир, непосредствено отговаряш за съхраняването на живота и на здравето на своите подчинени. Трудността на мисията зависи и от някои неща в личен аспект: какво е състоянието в къщи - близките ти, семейството. При мисия за шест месеца оставяш съпруга, семейство. Те също преминават през трудности, свързани с твоето отсъствие, изпитват несигурност, притеснения за теб. Това са също фактори, които обуславят индивидуалното отношение и преценката за степента на трудност за всеки един от нас, участващ в такива операции, за това, доколко тежка и трудна една мисия. Лично за себе си мога да кажа, че участието ми в операцията в Ирак беше най-тежко по отношение на това, че поне за нас тя продължи повече от шест месеца. Там ние бяхме девет месеца, тъй като трябваше да приключим операцията. Бяхме последният контингент от този етап и трябваше да организираме прибирането на цялата техника и въоръжението, които бяха там в продължение на всичките контингенти преди нас. На следващо място трудността на мисията дойде от самия мащаб на нашето участие в Ирак. Там ние участвахме с цял пехотен батальон, докато в другите мисии формированията бяха в по-малък състав. В Ирак имахме немалък брой личен състав, техника, въоръжение и съответно самият спектър от мисии и задачи, които трябваше да изпълняваме, бе много по-широк. Не на последно място - нивото на заплахата там беше най-високо и да, това беше може би най-трудната мисия.

От друга страна, самата предварителна подготовка и организация определят това, доколко една мисия ще бъде трудна. Когато има добре сработен колектив, когато планираната подготовка е преминала в пълен обем, когато има необходимото ресурсно осигуряване за изпълнение на задачите, когато бойният дух и моралът са на достатъчно високо ниво, защото това е много важно за изпълнение на задачите, тогава и самата мисия преминава малко по-лесно и ефективността на изпълнение на задачите е по-висока.

Момент от интервюто

Как решихте да станете военен и знаехте ли какво ви очаква в професията?

Може да звучи банално, но винаги съм имал усещането, че искам да бъда военнослужещ.

Отговорът на въпроса защо съм избрал тази професия, е комплексен.

На този етап от

кариерното ми развитие и от службата в армията осъзнавам, че това е моето призвание. Нещо, което е неизменна част от мен самия, от моята същност и от живота на хората, които са около мене. На този етап от моята кариера считам, че мога да оценя това, което армията ми е дала, и това, което аз съм дал на армията. Но ако говоря за годините, в които взех това решение, не бих казал, че тогава това беше осъзнато от мен по този начин - като потребност или като призвание. Изборът ми тогава е бил в някаква степен въпрос на романтика, като поприще, което може да даде поле за развитие на един млад мъж. Вероятно съм го направил и в резултат от интерес, който е предизвикан от влиянието, ако щете, на различни филми и неща, които придават на военната професия някакъв романтичен ореол. Впоследствие за мен на преден план излезе това, че да бъдеш военнослужещ представлява не само професия като поприще, но и, както казах, призвание, защото тя дава възможност за някакво лично удовлетворение от това, че допринасяме за създаването на една сигурна среда не само за България, което ни е основен приоритет, но ако направим препратка и към мисиите, и за колективната стабилност и сигурност и в други региони от света. И въпреки че армията ни е малка, като процент на участие в тези мисии спрямо мащабите на армията, ние сме една от страните, които имат най-голям принос в тези операции. Това дава възможност не само за допълнително усъвършенстване на знанията и уменията на един военнослужещ като професионалист, но и за повишаване нивото на подготовка на формированията от Българската армия за действие в защита териториалната цялост на страната и населението при кризи от военен и невоенен характер, ако и когато това се наложи.

Какви са взаимоотношенията ви с военните от другите нации по време на мисиите? Как ви приемат те?

В мисиите, в които сме взели участие, има един сравнително широк спектър от нации, които са включени в тях. Комуникацията с тях е едно немалко предизвикателство не само заради езиковата бариера, която съществува в общуването между контингенти от различни страни, независимо от това, че основният език е английският. Предизвикателство се явява и така наречената оперативна съвместимост, тоест това, доколко нашата армия може да взаимодейства със съюзническите армии, доколко процедурите при нас и в другите контингенти са идентични, доколко въоръжението и техниката са близки и могат да дадат възможност за по-добре организирано изпълнение на задачите. И не на последно място - всяка една такава мисия се характеризира с действието на така наречените национални ограничения. Това понякога води до несъответствие в очакванията на една нация от друга. Въпреки тези фактори, които изброих, лично аз отговорно мога да заявя, че не съм бил свидетел на ситуация, в която общуването ни с различните нации да не е било положително оценено от нашите съюзници и партньори или те да не са дали висока оценка за българския военнотехнически – войник, сержант или офицер. Говорим за оценка както по отношение на нивото на подготовка, така и по отношение на способностите да взаимодейства, да работи съвместно с колегите от други армии. За това, разбира се, изключително много допринася опитът, който военнотехническите придобиват в обучения, тренировки, учения в многонационален формат - както на територията на страната, така и извън нея. Именно в хода на тези учения се постига това взаимодействие, усъвършенстването на подготовка и развитието на военнотехническата експертиза на личния състав. В мисиите, в които съм участвал, съм забелязал, че българският военнотехнически много по-лесно комуникира с местното население. Не говоря за езикова комуникация, а по-скоро като манталитет, като отношение, като възможност да разбира същността на проблемите, които местното население или местните сили за сигурност имат, тъй като една от основните задачи е да се изгради сигурна и стабилна среда, да се създаде необходимата ефективност на управление на местно ниво, да се подпомогне обучението и подготовката на местната армия и полиция. Забелязал съм, че тогава, когато има ситуации, в които трябва да се комуникира с местното население, коалиционните партньори използват български военнотехнически като част от екипите, които участват в тези срещи. Считаю, че българският военнотехнически е не само на нивото на своите съюзници и партньори и те го възприемат като равен, но в много

случаи той има водеща роля в определени ситуации при изпълнението на дадени задачи.

Смятате ли, че държавата подпомага достатъчно армията?

Както всяка една институция, така и Българската армията и въоръжените ни сили имат своето място и необходимост от осигуряване на нужните средства за поддържане на един добър социален статус на личния състав, за обучение и подготовка, за въоръжение и техника. Това, което се отделя за армията, е това, което държавата може да осигури чрез брутният вътрешен продукт. Ролята на държавата е да намери нужния баланс в рамките на бюджета между това, което се отделя за армия, за образование, за здравеопазване, за да осигури необходимото ниво на сигурност. Това, дали средствата са достатъчни, може да се оцени тогава, когато стане ясно дали продуктът, който ние генерираме, а именно националната сигурност, е достатъчно качествен. Всички се надяваме да не се налага да изпадаме в критични ситуации, в които е застрашен суверенитета на България, за да установим дали това в действителност е така, но българският военнослужещ по всяко време е готов да изпълни това, за което е обучен и подготвен, за да защити този суверенитет. Участието на Българската армия в мироопазващи мисии и многонационални операции е един от способите да се тества нивото на готовност и качеството на подготовка на офицера, сержанта и войника да гарантира този суверенитет. Считам, че това, което демонстрира българският военнослужещ, е изключително висок професионализъм, много добро ниво на подготовка и качествено изпълнение на задачите. Той или тя по никакъв начин не отстъпва в онова, което нашите съюзници и партньори демонстрират. Дори бих могъл да кажа, че поставени в еднакви условия, нашите военнослужещи са в по-голяма степен адекватни на обстановката, в която попадат. Те умеят бързо да се адаптират, да оценят правилно обстановката и да вземат най-целесъобразните решения в дадена ситуация. От тази гледна точка нивото на подготовка на въоръжените ни сили е на адекватно ниво. Отново бих казал, че подпомагането на армията зависи от няколко фактора: промените в стратегическата среда за сигурност, общото състояние на държавата, бюджета, необходимостта от придобиване на ново въоръжение и техника.

Можете ли да кажете, че след като е минало време след тези мисии, те са оставили някаква следа в съзнанието ви, тъй като психическото напрежение по време на тези мисии вероятно е високо.

Всеки етап, всяка фаза от развитието на човека оставя някаква следа в съзнанието му. Ако погледна ретроспективно назад, не бих казал, че мисиите са оставили някакъв траен психологически отпечатък в моето съзнание. По-скоро това, към което се стремя, е да използвам преживяното за извличане на някаква поука и опит от него, които да използвам по-нататък в моето професионално развитие и в работата си с колегите. От тази гледна точка всяка една от тези мисии, независимо колко тежка и трудна е била, обогатява опита и е полезна, защото помага за надграждане на определени знания и умения. В този контекст е важно и споделянето с тези, които предстои да отидат на следващата мисия, за да могат те да не повтарят вече допуснатите грешки и да тръгнат от по-добра позиция за изпълнение на задачите. Всяка мисия е свързана с нещо, което в личен план съм преживял - аз и моето семейство. Например по време на първата мисия в Афганистан се наложи на съпругата ми да направят спешно сърдечна операция. Нямах възможност нито да се прибера, нито непосредствено нещо да направя. За щастие, всичко мина повече от успешно. Но беше период на тревога, който оставя трайна емоционална следа. По време на втората мисия, когато трябваше да замина за Косово, тъкмо се беше родила дъщеря ми. Тя беше на 10 дни и аз трябваше да замина за мисия.

Така че първите шест месеца от нейното развитие ги пропуснах. Интересното беше, че когато се върнах, първата дума, която тя произнесе, беше „тати“. Съответно моята съпруга беше разочарована, тъй като шест месеца тя се беше грижила за детето. А думата, която детето каза, беше изречена, понеже тя през цялото време, докато съм отсъствал от къщи, е повтаряла на детето, че тати е на мисия.